

פרק ראשון

חינוך חברתי-ערכי יסודי

אבו אירית, מגני מירב, מלך משה, קן חיים, שטרן מוריה

צוות הכתיבה: "מפתח הלב מתוך אמונה", חמ"ד

איורים: דניאלה פונד

מנער יתום לראשון לציון

מטרות

1. המשתתפים ילמדו על תולדות חייו של "הראשון לציון" הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל.
2. המשתתפים יתרשמו מדמותו וממעשיו של הרב וישאפו להידמות לו.

קהל היעד: כיתות א-ג

עזרים

- נספח מס' 1:** תמונה - גלימה
- נספח מס' 2:** תמונה - הרב עוזיאל בגלימתו
- נספח מס' 3:** תמונה - נער עני
- נספח מס' 4:** המכתב, כמספר המשתתפים
- נספח מס' 5:** כרטיס משימה אישית, כמספר המשתתפים
- סרט - "הרואה למרחוק":** חלק א, פרקים 6-7, הקמת מדינת ישראל

רציונל

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל התפרסם באהבת הבריות וישראל, במידות נאות ובנועם הליכות, ובמעשיו לקירוב לבבות. שיעור זה הנו פתיחה למערך שיעורים שמטרתו לחבר את התלמידים לדמות מופת זו (מומלץ לקרוא ולהעמיק בתולדות חייו של הרב המובאות בחוברת זו בעמוד 139). בתקופה זו, שבה דמות הגיבור והמודל לחיקוי של התלמידים מושפעת מהתרבות, מהטלוויזיה ומתפיסות חיצוניות אחרות, חשוב ביותר לחשוף אותם לגדולי ישראל מתוך הציונות הדתית, ולעורר בהם את הרצון להידמות להם. אנו תקווה שהתלמידים יתרשמו וישאפו להידבק בדרכי הרב.

מהלך הפעילות

שלב א – במליאה: למי שייכת הגלימה?

- המנחה יציג בפני המשתתפים תמונת גלימה של הראשון לציון (נספח מס' 1), יתלה אותה על הלוח וישאל:
מי, לדעתכם, לבוש בגלימה זו?
- **(למנחה: סביר להניח שהתלמידים ינקבו בשמות הרבנים המוכרים להם כגון: הרב מרדכי אליהו, הרב בקשי דורון, הרב שלמה עמאר וכדומה).**
- המנחה יציג בפני המשתתפים את תמונת הרב עוזיאל (נספח מס' 2) וישאל:
האם אתם מזהים מיהו ויודעים את שמו?
- המנחה יסביר למשתתפים כי הגלימה היא לבוש מיוחד שאותו לובש רב גדול וחשוב, רב ראשי הנקרא "הראשון לציון". "הראשון לציון" זהו שם כבוד הניתן לרבנים ראשיים ספרדים. בשיעור זה נלמד מי היה הרב שבתמונה, מתי כיהן כ"ראשון לציון" ומה מיוחד בדמותו.
- המנחה יציג בפני המשתתפים תמונת נער עני (נספח מס' 3) ויתלה אותה בסמוך לתמונת הגלימה.

שאלות לדין:

1. מה שונה בבגד הזה?
2. מי בדרך כלל לובש בגדים אלו? מדוע?
- המנחה יסביר כי בגדים אלו הם בגדים של נער עני, נער שאין להוריו כסף לקנות לו בגדים חדשים, והכסף מספיק בקושי למעט אוכל.

3. התדעו מי הנער?
■ המנחה יכתוב על הלוח את שמו: **בן ציון מאיר חי עוזיאל**, ויספר למשתתפים שהנער גדל להיות מקים תלמוד תורה ומנהלו, רב ראשי של תל אביב-יפו ולבסוף הרב הראשי הספרדי, "הראשון לציון".
4. האם אתם מכירים מקום, רחוב או בית ספר הקרוי "עוזיאל" על שמו של הרב?
■ המנחה יספר למשתתפים שהתקופה שבה חי הרב עוזיאל הייתה תקופה קשה מאוד, וכדי להכיר את גדולתו אנו צריכים להכיר מעט את התקופה.

לפני כ-120 שנה, חי איש חכם וצדיק בירושלים, ושמו רבי יוסף רפאל. יום אחד קרא רבי יוסף רפאל לבנו, שהיה אז כבן ארבע עשרה, ואמר לו: "בני, לבי אומר לי שימי ספורים ויום מיתתי קרוב. הבטח לי שתמשיך את השושלת המפוארת של משפחתנו, שתלמד את התורה הקדושה ותהיה שליח נאמן לעם ישראל".
דברי האב חדרו ללבו הצעיר של הנער, והוא שקד בכל כוחו בתורה. כשאביו נפטר נוספה משימה כבדה על כתפיו – היה עליו לעבוד לפרנסת המשפחה במקום אביו.
גם בימים קשים אלו, שבהם עבד הנער לפרנס את אמו ואת אחיו, לא פסק מללמוד את התורה. הוא היה לומד בלילה עד השעות המאוחרות, וכך גדל והתעצם בחכמת התורה.

שלב ב - במליאה

"אינני דואג למה שיקרה לי. גם לגרדום הנני מוכן למען ציון"

■ המנחה יקרא באוזני המשתתפים את הסיפור הבא:

כשהיה הרב עוזיאל כבן 30 ביקשו ממנו להיות רבה של תל אביב יפו ביחד עם הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. יום אחד, בשעת לילה מאוחרת, בזמן שהרב עוזיאל היה שקוע בלימוד התורה, נשמעו דפיקות על דלת ביתו. הרב פתח את הדלת, והנה בפתח עמד יוסף, פעיל יהודי, וביקש: "כבוד הרב, אנחנו בסכנה! התורכים ובראשם השליט התורכי [הקרוי פחה] ג'אמיל פאשה האכזרי, מתכננים לטבוח ביהודים. הם חושדים ביהודים שעולים ארצה שהם רוצים לקחת מהממלכה התורכית את הארץ. האם הרב מסכים להיפגש עם הפחה ג'אמיל פאשה ולרכך את לבו הקשה?"

יוסף חשב מעט ואז אמר: "אוי לא, כבוד הרב, מצטער אני על דברי, הרי סכנה גדולה עלולה להיגרם לרב אם המפגש לא יצליח..." הרב עוזיאל נעמד ואמר בקול ברור ורם: "זוהי שליחות נעלה למען העם ויש לקיימה מיד; תהיינה התוצאות אשר תהיינה – חובה לקיימה!" "אוי לא", אמר יוסף, "אני דואג לגורלו של הרב, זוהי סכנה גדולה, אולי נמצא פתרון אחר?"

ענה הרב בקול בוטח: **"אינני דואג למה שיקרה לי. גם לגרדום הנני מוכן למען ציון."**

שאלות לדין בעקבות הסיפור:

1. מה אנו למדים על הרב עוזיאל מהסיפור?
2. אילו תכונות קיימות ברב?

■ המנחה יסכם ויאמר: הרב היה אמיץ, הוא ראה את עצמו שליח של עם ישראל, הוא אהב בכל לבו את העם והארץ והיה מוכן להקריב את חייו למענם.

המנחה ימשיך בסיפור:

למחרת נסע הרב להיפגש עם השליט התורכי יחד עם משלחת נוספת של רבנים.

הדאגה הייתה רבה. אוהבי הרב חששו ממה שעלול לקרות לו. הפחה ג'אמיל פאשה היה ידוע בשנאת היהודים ובאכזריותו, והייתה סכנה גדולה לחיי הרב.

מספרים כי ג'אמיל פאשה התבונן בגלימתו של הרב עוזיאל ונאלם דום [השתתק]. מראהו של הרב הקדוש עורר בלבו של הפחה האכזרי כבוד רב. פחד אחז בו והוא קיבל פיק ברכיים. הרבנים שבו לביתם בשלום בלא פגע.

סיפור מחיי הרב על התקופה שבה שלטו התורכים בארץ (שנת 1910 לערך)

■ המנחה יספר למשתתפים כי אחרי שלטון התורכים, שלטו בארץ ישראל הבריטים. היהודים סבלו מהשלטון הבריטי, והרב עוזיאל רתם את עצמו לעזרה למען העם היושב בציון.

הרב יצא מהארץ כדי לעזור לקהילה היהודית ביוון ולהיות לה לרב, ופעל רבות כדי להעלות כמה שיותר יהודים לארץ ישראל (בכך הציל הרבה יהודים שניצלו מהנאצים).

נספח מס' 1: תמונת גלימה של הראשון לציון

שלב ג - במליאה: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה"

למנחה: לבחירתך שתי אפשרויות להמשך פעילות זו.

אפשרות א: סרט

- המנחה יקרין למשתתפים קטע מתוך הסרט "הרואה למרחוק" (המצורף לחוברת) חלק א, פרקים 7-8, המראים את הקמת מדינת ישראל.

שאלות לדין:

1. מהי, לדעתכם, האווירה ששררה באירוע שבו צפינו?
2. כיצד ניתן לראות זאת בסרט?
3. שערך מה הסיבות לאווירה חגיגית ושמחה זו?

אפשרות ב: המכתב

המנחה יחלק למשתתפים את "המכתב" (נספח מס' 4) ויקרא אותו באוזניהם.

שאלות לדין:

1. מדוע, לדעתכם, בכה הרב חלפון כשקרא את המכתב?
2. מתי, לדעתכם, כתב הרב עוזיאל את המכתב?
3. לשם מה כתב הרב את המכתב?

- לאחר השיח על הסרט או על המכתב המנחה יספר למשתתפים כי הרב חי בתקופת התורכים והבריטים, ראה את הסבל הגדול של היהודים בגלות ובשואה וזכה לראות בהקמת מדינת ישראל. הרב עוזיאל בירך בהתרגשות ברכת "שהחיינו", שבה הוא מודה לה' שנתן לו חיים לראות בהתחלת הגאולה של העם בארצו.

שלב ד - אישי: הרב עוזיאל בשבילי...

- המנחה יחלק לכל משתתף כרטיס משימה אישית (נספח מס' 5) ויבקש לבצע את המשימה.

למנחה: חשוב להסתובב בין התלמידים, להתבונן ולהתייחס למה שכתבו.

נספח מס' 2: תמונת הרב עוזיאל עם הגלימה

מונער יתום לראשון לציון

נספח מס' 3: בגדי ילד עני

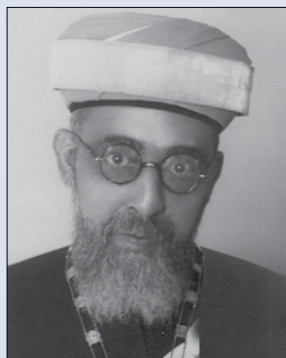

נספח מס' 4: המכתב

כל בני הקהילה בעיר ג'רבה אשר בטוניס לבשו בגדי חג.
הרב חלפון, רבה של הקהילה, עמד נרגש בקדמת בית
הכנסת.
מדוע התכנסו בני הקהילה?
את מי ציפו לפגוש?
השמועה עברה מפה לאוזן: "מכתב הגיע מארץ ישראל",
"מכתב כתוב מהראשון לציון, הרב בן ציון מאיר חי
עוזיאל",
"מכתב הגיע בטיסה במיוחד אלינו"
רבי חלפון קורא בפני הקהל את תחילת המכתב וקולו
רועד: "חזרנו לארץ ישראל לנצח", והוא פורץ בבכי.
הקהל כולו בוכה עמו.
"אתם עוד תיגאלו", ממשיך הרב חלפון לקרוא, ושוב
פורץ בבכי...

נספח מס' 5: כרטיס משימה אישית

הרב בן־ציון מאיר חי עוזיאל, הרב הראשי
לישראל והראשון לציון הראשון במדינת
ישראל. נולד בירושלים בשנת ה'תר"מ
(1880), נפטר חמש שנים לאחר קום
מדינת ישראל בשנת ה'תשי"ג (1953).

לאחר ששמעת על דמותו של הרב עוזיאל, כתוב תכונה בולטת של הרב
שאתה מעריך מאוד, או סיפור שריגש אותך במיוחד, או דבר שלמדת
מהרב.

אביו של הרב עוזיאל, יוסף רפאל, היה אב"ד עדת הספרדים בירושלים ונשיא ועד העדה. הרב עוזיאל למד בישיבת "תפארת ירושלים". הוא נתייחס מאביו כשהוא בן 14, ומשהוטל עליו עול פרנסת אמו, היה למלמד תינוקות והמשיך לימודיו בישיבות הספרדיות בירושלים. בד בבד עסק גם בלימודי חול. כבן 20 הורה בישיבת "תפארת ירושלים", וכעבור זמן מה נתמנה למנהלה הראשי. אז ייסד גם ישיבה לאברכי הספרדים בשם "מחזיקי תורה", בית חינוך יתומים ובימ"ד לרבנים בירושלים. ב־1911 נתמנה לחכם באשי (רב ראשי) של יפו והסביבה, והתקרב קרבת נפש לרב אברהם יצחק הכהן קוק, שהיה אז רבה האשכנזי של העיר. קרבתם סייעה לביטול הפירוד הרב ששרר עד אז בין שתי העדות. במלחמת העולם הראשונה פעל כמנהיג להגנת קהילתו מפני השלטונות התורכיים, לא פעם תוך סיכון נפשו. בגלל פעילותו זו גורש לדמשק, אך חזר לירושלים עוד לפני כניסת הצבא הבריטי. ב־1921 יצא לסלוניקי, בהסכמת ועד תל אביב־יפו, לכהן בה כרב ראשי למשך שלוש שנים, לאחר עליית הרב יעקב מאיר לארץ־ישראל. שם פעל לפיתוח התנועה הציונית ביוון, להפצת השפה והתרבות העברית ולחיזוק לימוד התורה ושירותי הקהל. על פעלו שם קיבל את כבוד ממשלת יוון. ב־1923 חזר להיות רב ראשי בתל אביב וב־1939 הוכתר לראשון לציון ורב ראשי לא"י בירושלים, במקום הרב יעקב מאיר.

הרב עוזיאל היה חבר הוועד הזמני ליהודי ארץ ישראל, חבר הוועד הלאומי, ציר מטעם ה"מזרחי" בקונגרסים ציוניים, ובכינוס היסוד של הסוכנות היהודית – מטעם הוועד הלאומי. ייסד את ישיבת "שער ציון" בירושלים.

הרב עוזיאל התפרסם באהבת הבריות וישראל, במידות נאות ובנועם הליכות, ובמעשיו לקירוב לבבות. כל אלו משתקפים נאמנה בצוואתו, תעודה דתית נעלה שאותה הכתיב יומיים קודם לפטירתו.

(מתוך: האינציקלופדיה העברית)